

Akademik Rexhep ISMAJLI

Fjala e hapjes

**Të nderuar pjesëmarrës të Simpoziumit me rastin
e 125-vjetorit të Lidhjes së Prizrenit!**

Të nderuar Miq, Kolege dhe Kolegë!

Zonja dhe Zotërinj!

Për historinë dhe për identitetin modern shqiptar Lidhja Shqiptare, që u themelua më 10 qershor 1878 këtu në Prizren, paraqet më shumë se një ngjarje me rëndësi, hyn në radhën e nyjeve identitare.

Lidhja e Prizrenit ishte një rezultat i natyrshëm i zhvillimeve brenda Lëvizjes së Rilindjes Kombëtare Shqiptare, një prej kulmeve të epokës që artikuloi synimin për shoqëri dhe shtet të pavarur, për vetëqenie, nxiti zhvillime përparuese, trasoi orientimin strategjik dhe afatgjatë drejt një shoqërie me vlera perëndimore, ngriti vetëdijen kombëtare në një shkallë të re dhe përvijoi një ndjenjë të nevojshme vetërespekti. Në një vorbull shtjellimesh e kontradiktash të mëdha, me trashëgimi të pafavorshme sociale, kulturore, fetare e tjetër, me mungesë rrezikuese të mirëkuptimit të jashtëm, ajo gjeti forcë të superonte ndasitë e llojeve të ndryshme, dhe t'i superonte jo duke shuar ndryshimet e krijuara mbi baza të tjera, po duke hapur horizonte të reja rreth integriteteve kombëtare, për të na dhënë kështu gjedhen së cilës i kthehemi në raste krizash serioze dhe në kohët tona. Ajo gjeti fuqi që, gjithë duke rezistuar në kuptimin e plotë të fjalës, të çlironte energji të reja për zhvillimet kulturore, të nxirrte në pah fuqishëm nevojën e respektimit të mëvetësisë së këtij populli dhe të tërhiqte vëmendjen e të tjerëve jashtë, duke iniciuar kështu procese të reja miqësimi.

Vlerësimin për sukseset e Lidhjes së Prizrenit në raport me vështirësitë që kishte do ta nis duke rikujtuar fjalët e studiuesit të një brezi më të hershëm, historianit britanik J. Swire 74 vjet më parë: "Për herë të parë pas katër shekujsh shqiptarët nga Janina e në Shkodër u bashkuan rreth një qëllimi - mbrojtja e vendit të tyre - dhe u shpall një besë e përgjithshme. Natyrisht, kishte tone mospajtimi, të cilat në një vend me tri religjione, dy nënndarje fisnore, dy dialekte dhe dy organizime shoqërore nga ana e tyre të nënndara nga paragjykime lokale dhe rivalitete brendafisnore, bënë që përparimi i kombtarizmit të ishte i ngadalshëm. Nuk kishte letërsi; 99 përqind e shqiptarëve të përfaqësuar në Prizren në atë ditë të shënueshme të 1 korrikut ishin krejtësisht analfabetë, madje për katër shekuj prapa. Nuk kishte fe kombëtare për kauzën e së cilës shqiptarët të thërriteshin në luftë të shenjtë. Ata nuk patën mbështetje të jashtme; disa fuqi madje e injoronin qenien e tyre të vërtetë si komb. Megjithatë, ishte një faktor i përbashkët, ishte atdhetaria; vetëm me atdhetari e me bashkëpunim luajal shqiptarët arritën pavarësinë. Në krahasim me fqinjët e saj, që gëzuan mbështetjen evropiane tash një shekull, bashkimi rreth qëllimit që karakterizonte politikën e Shqipërisë pas vitit 1879 paraqet një nga fenomenet më të shënueshme të zhvillimit kombëtar dhe kurrë nuk është vlerësuar sa duhet".

Pavarësisht nga zik-zaket e historisë, nga lëkundjet e largimet nga rruga e synuar që ka ndjekur bota shqiptare pastaj, për mungesat e saj, apo për shtrëngesat e fuqive, synimi themelor i përvijuar nga ato breza, synimi për bashkimin kombëtar, për mbrojtjen e vendit nga copëtimet e shkombëtarizimet dhe shkeljet e papranueshme, megjithë ndryshimin që kanë sjellë zhvillimet e reja për konceptet e bashkimit dhe të kombit në horizontet e sotme të bashkimit evropian, kanë persistuar si vlerë e pakontestueshme.

Lëvizja kombëtare drejt emancipimit të përgjithshëm dhe drejt krijimit të shtetit të pavarur kombëtar, e filluar si lëvizje kulturore e arsimore, e kushtëzuar dhe e kufizuar nga koniunkturat shoqërore e shtetërore otomane, me qendra të shpërndara rrezatimi, me ritme jo shumë të shpejta, me Lidhjen e Prizrenit u dha një hov të ri zhvillimeve të tërësishme, përtregoi se programi dhe synimet e saj strategjike ishin të mundshme. E organizuar në të gjitha trojet shqiptare, ajo shprehte jo vetëm synimin themelor të bashkimit kombëtar, po edhe shkallën e organizimit dhe të forcës drejtuese, duke ndihmuar kështu materializimin e platformës së Rilindjes, duke konsakruar ndërkombëtarisht idenë për një shtet të

pavarur shqiptar dhe duke i zbërthyer idetë në krijimin e institucioneve, për t'u shndërruar në organizatë politike kombëtare, pavarësisht se i mungonte mbështetja ndërkombëtare. Duke mos qenë historian, ndjej nevojë të rimarr idetë e akademikut të ndjerë Ali Hadri, duke vënë në pah se kompleksiteti i gjendjes në të cilën vepronte Komiteti i Stambollit, si një nga frymëzuesit dhe projektuesit, dhe në tërësi mekanizmi shoqëror i Lidhjes, kishin imponuar nevojën për një kujdes dhe maturi të veçantë në veprimet dhe shpalimin e synimeve, ndërsa kjo dinamizmin dhe ritmin për nyjëtimin e kërkesave dhe ndërmarrjen e veprimeve. Dokumentet themelore të ditëve të para të Lidhjes, Kararnameja dhe Talimati ndryshojnë jo pak midis tyre dhe sidomos nga Rezoluta, të cilën qenë të detyruar ta mbanin të fshehtë. Rezoluta, siç njoftonte ai me rastin e 100-vjetorit të Lidhjes, thoshte se Lidhja është e pavarur nga Qeveria (Porta); është formuar për të siguruar kombësinë dhe integritetin e vendit; krahas organeve të tjera, kishte formuar Komitetin e shpëtimit publik, etj. Veprimtaria e vazhdueshme deri në ndërmarrjen e shtypjes së përgjakshme më 1881, si dhe vazhdimi i punës në rrethana të reja, flasin për shkallën e vendosmërisë së një ndërmarrjeje të tillë që angazhoi tërë një popull.

Studimet objektive, botimi i dokumenteve të reja, do të vazhdojnë të hedhin dritë mbi natyrën vërtet gjenuine, krejt organike të Lidhjes së Prizrenit për popullin dhe vendin e saj, mbi shtrirjen ashtu të rrufeshme me degëzimet nëpër tërë territorin kombëtar, mbi organizimin që, pavarësisht nga rezultatet konkrete imediate, nga problemet që e shoqëruan dhe nga vështirësitë që ndeshi populli shqiptar në luftën e tij drejt çlirimit kombëtar, i siguroi asaj fuqinë e ndikimit si të asnjë ngjarjeje tjetër në historinë tonë të re.

Është e kuptueshme që secili brez i është kthyer me pietet, por edhe me dëshirë jo vetëm për ta njohur më mirë atë të kaluar ende jo plotësisht të ndriçuar, po edhe për të thithur prej saj lëngje frymëzimi, i është kthyer, pra, rikujtimit të Lidhjes së Prizrenit nga perspektiva të ndryshme.

Pavarësisht nga rrugët që do të ndiqen, 125 vjet më vonë, në një kohë kur kemi arritur të krijojmë dhe miq, kur, pavarësisht nga copëtimet, një pjesë e synimeve të lëvizjes së atëchershme tashmë është realizuar ose është superuar, nuk mund të mos përsëritet bindja se vullneti i popullit është çelësi për të gjitha zgjidhjet e mëdha, për shqiptarët ashtu si për të tjerët. Integritet, synimet për identifikim me vlerat perëndimore,

evropiane, kanë qenë synime strategjike të botës shqiptare qysh nga Rilindja. Të tilla janë synimet tona sot drejt integriteteve evropiane. Atëherë si sot, ka qenë dhe është e nevojshme të shfaqet identiteti ynë dhe gjithçka lidhet me ruajtjen e tij. Mohimi i tij nga shtetet ku shqiptarët kanë mbetur të copëtuar ka qenë burimi i shumë të këqijave në shek. XX, duke kulminuar me dekadën e fundit të gjenocidit serb dhe të nevojës që shqiptarët të tregoheshin të gatshëm ta ruanin atë identitet me çdo çmim.

Përvjetorët si ky janë raste të mira për të pasqyruar sa më objektivisht të kaluarën, për të nxjerrë në pah rrugët, kushtëzimet, veprimet, ndërlidhjet shoqërore, varësitë ndërkombëtare dhe të gjitha elementet e tjera të rëndësishme që një ngjarjeje si Lidhja e Prizrenit i kanë dhënë peshën e njërës nga lëvizjet më të mëdha të Evropës Juglindore. Do të ketë vështirësi e rivështirësi për raportet tona ndaj Lidhjes së Prizrenit, përjashtim kohësh e rrethanash, ashtu siç bën shkenca e çdo brezi në dijet humanitare dhe të interpretimit, që përpiqet të nyjëtojë vlerat, synimet dhe vlerësimet e veta, të flasë për veten dhe për të kaluarën sipas vetes. Për ne ky përvjetor është diç më shumë, sepse Lidhja e Prizrenit, me thelbin e botëkuptimit që përuroi, jeton në ne, është pjesë e vetëdijes sonë.

Akademia e Shkencave dhe e Arteve e Kosovës, Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Instituti i Historisë i Kosovës dhe Instituti i Historisë i Akademisë së Shkencave të Shqipërisë, Instituti Albanologjik i Prishtinës dhe institucionet e tjera shkencore të Kosovës, të Shqipërisë, të Maqedonisë e të viseve të tjera shqiptare, kudo që është ndjerë prania organizative e Lidhjes, kanë vendosur ta organizojnë këtë Simpozium shkencor ndërkombëtar, prej të cilit pritet të hedhë dritë të re përmes materialeve të reja, apo përmes riinterpretimit të të dhënave të njohura, përmes kontekstualizimeve të ndryshme. Duke marrë parasysh angazhimin e dy instituteve të historisë dhe seriozitetin e punës së deritashme të studiuesve të paraqitur, shpreh bindjen se suksesi i Konferencës do të jetë i plotë dhe në emër të kësaj bindjeje uroj punë të mbarë.